

УДК 316.346.2:32

Гендерні особливості політичної діяльності на місцевому рівні України**Тетяна Ілуца –**

*студентка спеціальності «Соціологія»
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна.
E-mail: ilutsa_tania95@mail.ru*

У роботі поступово продемонстровано факт того, що гендерна дискримінація в політичній сфері призводить до стагнації в розвитку суспільства та його всезагальної нерівномірної стратифікації за ознакою статі. Оскільки питання включення жінок у політичну діяльність на всіх рівнях управління стоїть досить гостро й українськими соціологами вже проведено низку досліджень на цю тему, то в статті, передусім, проаналізовано та узагальнено вже відомий контент інформації, зібраний як європейськими, так і українськими дослідниками. У роботі також виокремлено основні проблеми, із якими стикаються жінки, які займаються політичною діяльністю; виділено їхні мотиви залучення до політичної активності, а також окреслено способи вирішення питання гендерного дисбалансу в розподілі представництва статей у місцевих органах управління в Україні.

Received: September, 2016*1st Revision:* October, 2016*Assepted:* November, 2016

Ключові слова: гендерний дисбаланс, гендерна дискримінація, жінки в політиці, gender gap, гендерні квоти, патріархальні стереотипи.

Ilutsa Tetiana. Gender Features of the Political Sphere on the Local Level of Ukraine. In the era of globalization, that is obvious, that the role of women has to change too. Women try to get equal rights with men in all the spheres of social life: political, economic, cultural. It leads to gender discriminations, especially in the political sphere. Under this circumstance, sexism in politics is the main reason of the stagnation in the development of the society and its general uneven stratification by sex. That is why, it is very important to analyze and summarize the existing content of the information, which was collected by European and Ukrainian researchers, who was working on this topic before. Moreover, the aim of the paper is not only to generalize the information on this question, but also to specify the next issues: to find the main problems, faced by women in political activities, to underline their motivation of being involved in political activity, and to find the ways to resolve the issue of gender imbalance in the sphere of local politic activity in Ukraine.

Key words: gender imbalance, gender discrimination, women in politics, gender gap, gender quotas, patriarchal stereotypes.

Илуца Татьяна. Гендерные особенности политической деятельности на местном уровне Украины. Основная идея работы состоит в том, чтобы продемонстрировать факт того, что именно гендерная дискриминация в политической сфере является одной из причин застоя всего украинского общества в целом. В работе анализируется и обобщается информация, собрана как европейскими, так и украинскими социологами раньше, а также рассмотрены проблемы и мотивы женщин, занимающихся политической деятельностью, и способы решения вопроса гендерного дисбаланса в политике на местном уровне.

Ключевые слова: гендерный дисбаланс, гендерная дискриминация, женщины в политике, gender gap, гендерные квоты, патриархальные стереотипы.

Постановка наукової проблеми та її значення. Урахування гендерного аспекту в політиці – один із найважливіших факторів забезпечення розвитку суспільства егалітарного типу. В Україні панують стереотипи патріархального характеру, про що свідчать результати соціологічних досліджень, що ретранслюють образ жінки як такої, що не схильна до лідерства та виконання управлінських функцій. Під впливом соціальних трансформацій, характерних для сучасного українського суспільства, роль жінки в соціумі також змінюється. Саме тому потрібно проаналізувати статус жінки в органах управління й віднайти способи розв'язання проблеми гендерного дисбалансу в політичній сфері, що й стане метою цієї роботи.

Незважаючи на той факт, що чинна Конституція України надає рівні права чоловікам і жінкам в усіх сферах соціального життя, у сучасному суспільстві загалом та у сферах державної служби зокрема поширене таке явище, як андроцентризм, коли чоловіка розглядають як центр (дослівно –

чоловік – «andros» – у центрі). Звідси й формування світогляду, що утверджує первинність чоловіків і вторинність жінок. Таке явище простежуємо в найбуденніших сферах життя, таких як сім'я, політика, бізнес (особливо великий бізнес), де домінують у наш час представники чоловічої статі. Найкрасномовніший доказ цього – той факт, що в середньому різниця в заробітній платі на різних посадах становить від 25 до 40 % на користь чоловіків [3]. Більше того, останні, зазвичай, займають більш «високооплачувані» керівні посади (генеральний директор, фінансовий директор), у той час як жінкам дістаються менш оплачувані (директор з персоналу, директор з маркетингу).

Задля більш повного та обґрунтованого викладу матеріалу ця стаття опиратиметься на **аналіз останніх досліджень**, проведених як українськими соціологами, так і європейськими організаціями. Перші, до кого ми звернемося, буде щорічний Звіт із глобального гендерного розриву (*Global Gender Gap Report 2015*), що проводиться Світовим економічним форумом (*World Economic Forum*), де вимірюється величина гендерного розриву (*gender gap*). Розглядаючи більш детально жінку на політичній арені саме місцевого рівня, доречно також звернутися до дослідження «Жінки в політиці України на місцевому рівні: шляхи, проблеми, участь», проведеного організацією «Жіночий консорціум України» Київського інституту гендерних досліджень у 2014 р. Основні настрої українців щодо ролі жінки в політиці, отримані з дослідження, проведеного Інститутом соціології НАН України «Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві» у 2007 р.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Згідно з щорічним Звітом із глобального гендерного розриву 2015 р. (*Global Gender Gap Report 2015*), диспропорції в економічній сфері суспільної діяльності між чоловіками та жінками не є найголовнішою проблемою українського суспільства. Найбільший дисбаланс простежено в політичному представництві жінок, а особливо на місцевому рівні.

Загалом, Україна посіла 67 місце серед 142 країн, погіршивши власний минулорічний загальний рейтинг на 11 пунктів. Проте саме нерівність у політичній сфері стала причиною негативних зрушень позицій. Порівняємо: економічна сфера – 40 місце, сфера освіти – 30, здоров'я – 42, політика – 107 (найгіршими національними показниками є кількість жінок у парламенті – 113 місце) [6].

Звіт містить чіткий меседж національному політикуму, який полягає в тому, що для загального піднесення рівня життя громадян України, потрібні кардинальні позитивні зміни, що призведуть до створення рівного суспільства, вільного від стереотипізованих поглядів минулих років. Гендерна рівність у політиці повинна стати нормою не лише на загальнодержавному рівні, а й, зокрема, на місцевому.

Представленість жінок у владних структурах на сьогодні є такою: народні депутати (VIII скликання) – 371 чоловік і 52 жінки; жодної жінки губернатора; кількість жінок-депутатів в обласних радах зросла з 12 до 15 %; у міських радах – із 28 до 29 %; у районних радах – із 23 до 24 %; у селищних – не змінилась (46 %); у сільських – зросла з 51 до 56 % [4].

Загалом, за роки незалежності простежено тенденцію до зростання кількості жінок відносно чоловіків в органах управління на всіх рівнях. Так, наприклад, у 1991 р. Верховна Рада України I скликання нараховувала 13 жінок, що становило 2,7 % від загальної кількості обранців, у той час як у 2016 р. загальний відсоток жінок уже становить 12,3 %.

Проте, незважаючи на певні позитивні зрушення, представництво жінок в органах влади та серед політичних активісток залишається недостатнім, порівняно з інтелектуальним потенціалом українського жіноцтва. Моніторинги громадської думки населення України, які проводив Інститут соціології НАН України, засвідчують, що жінки, порівняно з чоловіками, хоча й незначно, але менше цікавляться політикою. Це вказує на те, що реальною перешкодою до рівності між статями є не право голосу, а нерівність жіночого й чоловічого гендерних статусів, які ґрунтуються на патріархальних гендерних стереотипах, одним із яких є твердження, що «Політика – справа чоловіків». Якщо звернутися до відповідей громадян на запитання «У чому причина меншого представництва жінок в органах влади?», то понад 40 % із них (41 % – у випадку оцінювання причин щодо місцевих Рад) переконані, що головна причина меншої частки жінок, порівняно з чоловіками, в органах представницької влади – це існування в громадській думці переконання, що політика – це чоловіча справа [2, с. 43]. Тобто загальна картина й досі характеризується сильними патріархальними традиціями, поширеними стереотипами та фактичною відсутністю сприйняття гендерної рівності масовою свідомістю.

Один із найпоширеніших стереотипів шведська політична діячка Анн Вален назвала «синдромом можливостей». Основна ідея цього терміна полягає в тому, що, аби мати шанс зробити політичну кар'єру, жінці потрібно бути принаймні вдвічі здібнішою, ніж чоловікові. Крім того, саме від жінки вимагається, щоб вона була висококваліфікованою та компетентною спеціалісткою, перш ніж її кандидатуру висунуть на високу посаду. У чоловіка ж усе навпаки: це нормальне явище, коли його спочатку призначають на посаду, а вже згодом він має вивчати те, чого ще не знає. Навіть якщо жінка досягла високого статусу на політичній арені, то це зовсім не означає, що вона змогла подолати відомі гендерні стереотипи, оскільки над жінкою завжди висітиме «дамоклів меч», що А. Вален називає «колективним покаранням». Мається на увазі таке: якщо жінка-керівник із якоїсь причини припустилася помилки й вирішує, що потрібно піти у відставку, то більшість чоловіків уважатимуть це незаперечним доказом того, що жінки не здатні займатись управлінською діяльністю. Якщо аналогічна ситуація трапляється з чоловіком-керівником, то ніхто ніколи не зробить подібного висновку про його нездатність загалом обіймати високу посаду.

Наступний крок – звернення до дослідження «Жінки в політиці України на місцевому рівні: способи, проблеми, участь». Аналізуючи відповіді респонденток, робимо висновок, що українські жінки потрапляють у політику *п'ятьма основними способами: у зв'язку з попередньою роботою помічницею в політика, а також завдяки наявності та впливу сильної роліової моделі – матері, учительки, подруги, харизматичної особистості якоїсь політичної лідерки, котра наочно демонструвала, що жіночі ролі у вітчизняній політиці можливі, варіант, так би мовити, «випадкового» потрапляння жінки в політику, на думку учасниць, зумовленого збігом сприятливих обставин. Рідше жінкам делегували лідерські депутатські повноваження їхні колективи й так само рідко їхній шлях у політику торувався завдяки усвідомленій потребі рівності в ній.*

Аналізуючи основні мотиви залучення до політичної діяльності респонденток та їх приходу в політику місцевого рівня, можна констатувати, що учасниці фокус-групи виявили доволі чіткі позиції щодо цього питання – *альтруїстична мотивація та політична діяльність як способу самореалізації*. Перше досить часто було неусвідомленим, що виражається через такі висловлювання учасниць, як «я не бажала», «я була змушена» чи ширші, але з подібним змістом вирази, як-от: «політика прийшла в моє життя... сама собою», то в другому випадку, вибір зроблено свідомо, що добре видно з використовуваних ними чітко емоційно забарвлених мовних зворотів: «мені це подобається», «ні, це не випадковість, це моє рішення», «мені подобається бути активною» [5 с. 14].

Найголовніше питання, яке також потребувало відповіді, було щодо того, *чи комфортно жінкам у політиці*. Думки респонденток про участь жінок у місцевій політиці розділились. Учасниці фокус-групи, які є новачками у цій сфері, вважають, що дискримінації за статтю у владних структурах міста вже давно в минулому. Водночас жінки-політики, які вже давно обіймають високі посади, висловлюють контрадиктивну думку, що жінкам у політиці відчутно менш комфортно, ніж чоловікам, і дискримінація за статтю, безперечно, існує, що заважає функціонуванню політичного апарату.

Окрім гендерних дискримінацій, заважають комфортно й повноцінно себе відчувати жінкам у політиці постійне поєднання ролі жінки-дружини, жінки-матері та жінки-політика, домогосподарська праця, нестача вільного часу, байдужість громадян до проблеми політичної діяльності жінок, брак фінансових ресурсів, проблеми з жіночою солідарністю, гендерні стереотипи й відсутність достатнього рівня кваліфікації в роботі [5, с. 32].

Незважаючи на те, що жінки окреслили досить широке коло питань, які, на їхню думку, потребують нагального вирішення, вони змогли запропонувати низку способів розв'язання проблем. Багато думок виявилися досить цікавими та реалістичними. Отож, до найцікавіших рекомендацій щодо *засобів подолання гендерної нерівності* в політичній сфері належать:

- започаткування жіночої школи політичного лідерства від А до Я;
- упровадження рівності з власного дому;
- розроблення власної персональної стратегії в політиці;
- солідарність з іншими жінками;
- посилення жіночої міжпартійної солідарності на місцевому рівні;
- створення обласних (міських, районних) списків (бази даних) перспективних кандидаток;

- започаткування політичного наставництва для жінок;
- взаємодія із жіночим громадським сектором [5, с. 51].

Задля впровадження ефективної гендерної політики потрібно врахувати такі ознаки, що різняться залежно від приналежності до певної статі: культурний набір соціальних ролей чоловіків і жінок та системи їхніх цінностей і моделей відносин у суспільстві, що мають вплив на затвердження гендерного балансу. Головною метою гендерної політики стає саме усунення гендерної дискримінації за ознакою статі не лише на законодавчому, а й на соціокультурному рівнях. Одним зі способів розв'язання проблеми є так зване гендерне квотування.

В умовах сучасного суспільства гендерні квоти виступають певним видом позитивної дискримінації, що реалізується системою пільг, заохочень, заборон і компенсацій, спрямованих на підвищення соціального статусу жінки. Гендерні квоти виконують ще одну досить важливу соціальну функцію. Завдяки їх запровадженню та дії протягом певного часу долаються гендерні стереотипи свідомості. Раніше дискримінована стать уключалася в ті сфери життя суспільства, із яких довгий час була виключена, і своєю практичною діяльністю доводить спроможність, бажання та корисність у тих сферах професійної діяльності, які мали статеве забарвлення, та на тих рівнях посад, які прийнято було вважати нежіночими або нечоловічими. Нині ж партійні квоти застосовуються в 61-й державі, електоральні – у 33-х, а резервування місць у парламенті – у 12, і, як демонструє практика, гендерне квотування в політиці не минає дарма [1, с. 163]. Проте навіть той факт, що цей метод забезпечення гендерної рівності досить поширений, застосування гендерних квот як одного з механізмів подолання гендерних стереотипів, незважаючи на можливість швидкого досягнення високих результатів, залишається дискусійним.

Підбиваючи загальний **підсумок**, зазначимо, що хибною є думка, яка стверджує, що всі жінки в сучасному суспільстві типового українського міста чи села страждають від гегемонії чоловічої влади або що чоловіки менш компетентні в справах політики, ніж жінки. Такий погляд на питання гендерної рівності можна також вважати стереотипізованим. Проте заперечувати той факт, що диспропорція в розподілі влади за ознакою статі все ж існує, також буде хибним. Українське суспільство продовжує дотримуватися заганжованих, патріархальних стереотипів, що звужують коло зору та не дають відбутися прогресивному, відповідно до потреб сучасного світу, розвитку. Проте останні дослідження демонструють готовність жінки вступати на політичну арену повноцінно – нарівні з чоловіками. Тож позитивні зрушення все ж таки видніються на горизонті. Звісно, індекси, що демонструють гендерну рівність, усе ще не відповідають рівню більшості європейських країн, проте проводяться різноманітні опитування серед людей із приводу гендерної рівності, форуми, розповсюдження й популяризація ідеї жінки-політика, вводяться нові закони заради майбутнього гендерного вирівнювання в усіх суспільних сферах. Гендерна політика в Україні сприяє покращенню ситуації гендерної рівності в політичній діяльності. Задля цього впроваджуються гендерні квоти у сфері політики, що дасть змогу досягнути появи явища паритетного парламенту в Україні.

Для позитивних зрушень сучасному українському суспільству потрібне формування образу політичного лідера, що поєднав би в собі найкращі якості керівника країни. І зовсім неважливо, хто це буде – лідер-жінка чи лідер-чоловік, головне те, щоб однаково враховувалися потреби як однієї, так і іншої статі в усіх сферах.

Джерела та література

1. Вілкова О. Сучасні моделі гендерної політики: сутність та особливості впровадження / О. Вілкова // Політ. менеджмент. – 2008. – № 6. – С. 160–166.
2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві [Електронний ресурс] – 2007 – Режим доступу : http://www.un.kiev.ua/files/gender_2006.pdf
3. Пашина Т. Под каблуком: как отличаются зарплаты женщин и мужчин [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : <http://blog./pod-kablukom-kak-otlichayutsya-zarplatyi-zhenshhin-i-muzhchin/>
4. Склад і структура вищого законодавчого органу країни [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list
5. Скорик М. М. Жінки в політиці України на місцевому рівні: шляхи, проблеми, участь Аналітичний звіт за результатами роботи шести фокус-груп за участю жінок – депутаток та кандидаток в депутати обласних, міських та районних рад / М. М. Скорик. – К. : ТОВ «ІТЕМ ЛТД», 2014. – 64 с.
6. Україна / GlobalGenderGapReport 2015 [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015/>

References

1. Vilko, O. (2008), "Contemporary models of gender politics: the nature and features of implementation", *Political Menegment*, No. 6, Pp. 160–166.
2. "Gender stereotypes and public attitude to gender issues in Ukrainian society" (2007), http://www.un.kiev.ua/files/gender_2006.pdf
3. Pashina, T. (2016), "Henpecked: how different are women's and men's salaries", <http://blog.rabota.ua/podkablukom-kak-otlichayutsya-zarplatyi-zhenshhin-i-muzhchin/>
4. "The composition and structure of the highest legislative authority of the country" (2016), http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list
5. Skoric, M. (2014), "Women in politics at the local level of Ukraine: ways, problems, level of involving. Analytical report based on the results of six focus groups, which involved women - deputies and candidates in deputies of regional, city and district councils", Kyiv: Item Ltd, 64 p.
6. *Ukraine, GlobalGenderGapReport 2015*, (2015), <http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2015>

УДК 364-78-058.5

Соціальна робота з різними категоріями засуджених

Ольга Сохач –

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки,

Луцьк, Україна.

E-mail: olia.sohach@ya.ru

Реалізація пенітенціарної функції передбачає наявність дієвих механізмів, націлених на максимальну нейтралізацію наслідків перебування людини у виправних установах і створення умов для її ресоціалізації. Досягнення такої мети зумовлює включення зусиль органів влади та інших суспільних інституцій.

У статті наведено аналіз особливостей соціальної роботи з різними категоріями засуджених як самостійний вид діяльності, що передбачає захист інтересів і прав засудженого всіма дозволеними законом способами. Визначено специфіку діяльності й функції соціального працівника в пенітенціарній системі, які передбачають захист інтересів і прав засудженого всіма дозволеними законом способами. Наведено визначення ресоціалізації засуджених як технології соціальної роботи з особами, які перебувають у місцях позбавлення волі, зокрема окреслено важливість ресоціалізуючого потенціалу регіону в період постпенітенціарної ресоціалізації. Окреслено напрями розвитку соціальної роботи в пенітенціарній системі, а саме таких, як теоретико-методологічне обґрунтування соціальної роботи, професіоналізація кадрів, співпраця пенітенціарної системи з державними та соціальними службами, розвиток закладів із постресоціалізації осіб, звільнених із місць позбавлення волі.

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Assepted: December, 2016

Ключові слова: соціальні технології, пенітенціарна система, особистість засудженого, ресоціалізація засуджених.

Sokhach Olha. Social Work with Different Categories of Convicts. Implementation of the penal function implies effective mechanisms aimed at counteracting the maximum impact of human presence in correctional institutions and create conditions for their social rehabilitation. Achieving this goal causes include efforts by other state bodies and public institutions.

Features of social work with different categories of prisoners as a separate activity that involves protecting the interests and rights of all convicted legally permitted methods; types of social work in the prison system, namely theoretical and practical bases of social work, professionalism of staff, cooperation with state prison system and social services, development institutions post re-socialization persons released from prisons are investigated in this article.